

Asia: VN/23654/2021

Luonnos hallituksen esityksestä eduskunnalle arkistolain ja Kansallisarkistosta annetun lain muuttamisesta/Regeringens proposition till riksdagen med förslag till ändring av arkivlagen och lagen om Riksarkivet

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos toteaa, että arkistolainsäädännön uudistus on tarpeellinen ja että hallituksen esityksen mukainen lainsäädännön yhdenmukaistaminen muun asiakirjajulkisuutta, tiedonhallintaa ja tietosuojaa koskevan lainsäädännön kanssa on perusteltua. Yhtenäiset määritelmät vähentävät lakien tulkinnallisuutta.

Asian tausta ja valmistelu

Hallituksen esityksen luonnoksessa sekä arkistolainsäädännön uudistamista käsittelevissä muissa arvioissa on todettu uudistamistarve ja tavoite siitä, että erityisesti arkistolaki, tietosuojalainsäädäntö ja tiedonhallintalaki muodostaisivat selkeän kokonaisuuden, joka tukee tiedonhallinnan elinkaariajattelua. Tämän tavoitteen saavuttamisen kannalta paremmat edellytykset olisi tarjonnut kokonaan uusi arkistolaki tai arkistoinnin osuuden sisällyttäminen tiedonhallintalakiin vanhentuneen arkistolain muuttamisen sijaan.

Tavoitteet

Tutkimuksen tarpeet ja kulttuuriperinnön säilyttäminen ovat keskeisiä arkistolainsäädännön lähtökohtia, mutta hallituksen esityksen luonnoksessa ei ole kiinnitetty huomiota eri alojen tutkimusaineistoihin liittyviin erityiskysymyksiin, esimerkiksi vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollon aineistojen tietolupakäytäntöihin.

Ehdotukset ja niiden vaikutukset

Arkistolain tarkoituksen lisäys asiakirjallisen kulttuuriperinnön säilymisestä ja saatavuudesta on perusteltua.

Kansallisarkiston keskitetty sähköisen arkistoinnin palvelu parantaa sähköisten aineistojen käytettävyyttä ja saatavuutta tutkimuskäyttöön. Sähköisten asiakirjojen pitkäaikaissäilytys alkuperäiseen käyttötarkoitukseen vaatii tällä hetkellä arkistotoimijoilta omien säilytysratkaisujen hankkimista, mikä edellyttää resursseja ja osaamista sekä aiheuttaa kustannuksia järjestelmien ylläpidosta. Toivottavasti kansalliset toimijat tarjoavat tarvittavia keskitettyjä säilytyspalveluja myös pitkäaikaissäilytettäville aineistoille.

Hallituksen esityksen luonnoksessa on mainittu, että ”Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (THL) on käynnistänyt oman selvityksensä, jonka tarkoitus on ohjeistaa kuntia sekä tulevia hyvinvointialueita arkistotoimintojensa organisoinnissa”. THL tukee projektin muodossa vuosina 2022 ja 2023 tietoaineistojen siirtymistä hyvinvointialueille, mutta mahdollinen laajempi hyvinvointialueiden arkistotoiminnan organisoinnin tuki tulee suunnitella ja vastuuttaa erikseen.

Lakiehdotukset

Arkistolain 2a §

Arkistolakiin ehdotetaan lisättäväksi keskeisten käsitteiden määritelmät. Tämä on tervetullut lisäys. Arkistolain ymmärtämistä auttaisi, jos näihin keskeisiin käsitteisiin kuuluisi myös arkisto. Näyttää siltä, että arkiston käsite on haluttu korvata arkistotoimella, mutta kuitenkin arkisto-sana esiintyy lakiluonnoksessa edelleen ainakin 1 §:ssä ja arkistometatietojen määritelmässä. Lisäksi tiedonhallintalain 5 §:ssä säädetään, että tiedonhallintamallin on sisällettävä tiedot tietoaineistojen arkistoon siirtämisestä. Tähän asti arkisto-sanalla on ollut useita eri merkityksiä, joten olisi tärkeää määritellä, mitä sillä tässä tarkoitetaan.

Perustelujen mukaan arkistointi tapahtuisi pääosin tiedonhallintayksiköissä ja muissa lakia soveltavissa organisaatioissa. Lakiehdotuksen mukaan arkistoinnilla tarkoitetaan asiakirjojen kuvailemista arkistoitavaan tietovarantoon ja tämän tietovarannon säilyttämistä eheänä, luottamuksellisena ja todistusvoimaisena saatavuuden takaavin keinoin. Perusteluissa todetaan, että arkistoitavista tiedoista tulee säilytysvaiheen päättyessä muodostaa oma arkistoitava tietovaranto, joka on erillinen tiedonhallintalain 2 § tarkoittamasta tietovarannosta, vaikka tämä ei suoraan käy ilmi lakiehdotukseen sisältyvästä määritelmästä. Arkistointi ja asiakirjojen kuvailu on kytketty nimenomaan säilytysvaiheen päättymiseen, mutta lakiehdotuksessa arkistometatiedot on kuitenkin

määritelty asiakirjan kontekstia, sisältöä ja rakennetta koko elinkaaren ajan kuvailevaksi tiedoksi. Käsitteiden määrittelyä olisi hyvä täsmentää suhteessa elinkaarimalliin. Huomiota kiinnittää myös ”arkistoitava”-ilmaisu, joka luo mielikuvaa arkistointia odottavista tiedoista. Arkistoitavalla tietovarannolla ilmeisesti kuitenkin tarkoitetaan arkistoitujen tietojen muodostamaa arkistotietovarantoa, jonka arkistotoimija muodostaa ja josta arkistoituja asiakirjoja siirretään ehdotetun 14 § mukaisesti Kansallisarkistoon. Ilmaisu tulisi tarkentaa niin, että on selvää, missä vaiheessa asiakirja katsotaan arkistoiduksi.

Arkistolain 6 §

Lakiluonnoksessa korvataan nykyisen arkistolain käsite arkistonmuodostaja käsitteellä arkistotoimija. Lakiluonnoksen 6 §:ssä kuitenkin ehdotetaan säädettäväksi: "Arkistotoimeen kuuluvat asiakirjat, jotka ovat saapuneet arkistotoimijalle sen tehtävien johdosta tai syntyneet arkistonmuodostajan toiminnan yhteydessä". Epäselväksi jää, tarkoitetaanko tässä arkistonmuodostajalla muuta kuin arkistotoimijaa vai onko termi jäänyt pykälätekstiin vahingossa.

Arkistotoimen huomioiminen asiakirjan elinkaaren kaikissa vaiheissa on perusteltua.

Arkistolain 7 §

Arkistotoimen yhteys osana tiedonhallintaa ja tietojärjestelmien kehitystä on hyvä huomioida ja korostaa suunnittelun ja yhteistyön tärkeyttä.

Arkistolain 8 §

Muotoiluehdotus, jonka mukaan arkistotoimijat hakevat asiakirjoilleen Kansallisarkiston päätöksen arkistoitavista asiakirjoista, ei ohjaa tarkastelemaan arkistointia ja seulontaa kokonaisvaltaisesti ja tietovarantopohjaisesti. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakirjojen arkistointia tulee tarkastella ensisijaisesti kansallisella tasolla eikä arkistotoimijoittain. Niin ikään tulee varmistaa se, että arkistointipäätökset perustuvat riittävän laajaan eri toimijoiden asiantuntemusta hyödyntävään yhteiseen näkemykseen.

Kansallisarkiston arvonmäärityksen ja sen kriteerien huomioiminen lain tasolla perusteltua.

Arkistolain 9 §

Arkistoinnin vastuuhenkilön nimeäminen hyvä lisäys lakiin. Pätevän vastuuhenkilön nimeäminen tukee arkistotoimijan arkistotoimen tehtävien asianmukaista hoitamista.

Arkistolain 14 §

Arkistotoimijat veloitetaan siirtämään asiakirjat ja niitä koskevat arkistometatiedot sähköisessä muodossa Kansallisarkistolle. Vastaavasti Kansallisarkistolla voisi olla säädetty velvollisuus vastaanottaa siirtokelpoiset tiedot määräajassa.

Arkistolain 16 §

Arkistometatietojen huomioiminen asiakirjan koko elinkaaren ajalta on perusteltua ja tukee asiakirjojen käytettävyyttä ja saatavuutta.

Pääjohtaja

Markku Tervahauta

Johtaja

Sirpa Soini

Vuorinen Marjut
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos THL